

A kincsen történő tulajdonszerzés főbb szabályai a magyar jogban, figyelemmel a modern szabályozás hazai jogtörténeti előzményeire is

1. Problémafelvetés

Az elsősorban a iustinianusi Institutiókból ismert hadrianusi szabályozás, valamint Paulus kincsre vonatkozó definíciója óriási karriert futott be a modern jogokban, hiszen az első ízben dokumentálhatóan Hadrianus által intézményesített elgondolás (miszerint az idegen telekben talált kincs tulajdonjogának fele a megtalálót, fele pedig a telek tulajdonosát illeti), valamint Paulus híres definíciója (miszerint a kincs egy bizonyos régen elrejtett, értékes dolog, amelyre már nem emlékeznek, s így nincs tulajdonosa) — persze modernizált formában, olykor persze bizonyos eltérésekkel, de — számos modern polgári törvénykönyvben szívósan tovább él mind a mai napig.

Vannak azonban olyan jogrendszerek, amelyek a kincsen történő tulajdonszerzés szabályozása tekintetében korántsem a fenti alapokon állnak. Teljesen másképpen szabályozzák a kincsen történő tulajdonszerzést pl. a *common law* jogcsaládhoz tartozó jogrendszerek, így Anglia és Wales, az Egyesült Államok tagállamainak többsége, valamint az egyébként vegyes jogrendszerűnek tekinthető Skócia is. Az angol és a skót jogban pl. a kincsen a Korona szerez tulajdonjogot. A külföldi és a történeti előképek figyelembevételéről eleve tudatosan lemondó svájci ptk. sem a romanista jogcsaládhoz tartozó jogrendszerekben általában „szokásos” módon szabályozza a kincsen történő tulajdonszerzést. Az 1907-es *Schweizerisches Zivilgesetzbuch* 723. cikke a kincset teljes egészében azon telek vagy ingó dolog tulajdonosának rendeli adni, amelyben a kincset megtalálták. A találó pedig méltányos díjazásra tarthat igényt, amely azonban nem haladhatja meg a kincs értékének a felét.

Az 1959. évi (rég) és a 2013. évi (új) magyar Polgári Törvénykönyv is egészen másképpen, más elvi alapokon szabályozza a kincsen történő tulajdonszerzést, mint a romanista jogcsaládhoz tartozó modern jogrendszerek többsége. Mi lehet ennek az oka? A római jog recepciójának hazai elmaradása? A régi magyar jogtörténeti hagyományok? Netán a szocialista jogfelfogás hatásáról van szó? Érdeemes legalább egy rövidebb lélegzetvételi tanulmány keretében megvizsgálnunk e kérdéskört.

2. A kincstalálás 1959. évi Ptk. előtti magyar jogtörténetéből

A Ptk. előtti magyar jogtörténeti források tanulmányozása számos értékes adalékkal szolgál a kincstalálásra vonatkozó szabályozás fejlődését illetően, és e jogtörténeti tapasztalat figyelembe vétele segítségül szolgálhat a kincsleltre vonatkozó, jelenleg hatályos szabályok megértéséhez is. E vonatkozásban most csak rövid áttekintést tudunk adni.

A kincstalálást a régebbi magyar jogban királyi és miniszteri rendeletek szabályozták.¹ Visky e vonatkozásban a pandektisztika hatását is kiemelve rámutat arra, hogy a kincset régebbi magánjogunk is uratlan dolognak tekintette, a kincsen való tulajdonszerzés módját azonban nem a foglalásban (vagyis a birtokbavételben,

---

* SIKLÓSI IVÁN, PhD, adjunktus, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi és Összehasonlító Jogtörténeti Tanszék. E-mail: ivan.siklosi@ajk.elte.hu

¹ Ezekre nézve ld. KOLOSVÁRY B., in: SZLADITS K. (szerk.): *Magyar magánjog V. Dologi jog*, Bp. 1942, 243¹⁸⁶, a bírói gyakorlatra nézve pedig 243^{186a}.

mint jogi cselekményben), hanem a „rátalálásban” mint jogi tényben jelölte meg; a kincs felett így olyan személy is szerezhette tulajdont, aki teljesen cselekvőképtelen volt.²

A XVIII. és XIX. századból származó, még a XX. században is érvényesülő jogforrások tükrében a talált kincs fele a találót, fele pedig annak az ingatlannak a tulajdonosát illette meg, ahol a kincset megtalálták; ha a lelőhely tulajdonosa találta meg a kincset, azon teljes egészében tulajdon szerzett.³ Közömbös, hogy a kincset ingatlanban vagy ingóságban találták-e meg. Azonban, ha a kincs nagyobb (150 forintot meghaladó) értékű volt, a kincsen egyharmad részben a találó, egyharmad részben a „lelőhely” tulajdonosa, egyharmad részben pedig az államkincstár szerzett tulajdont.⁴ Visky azonban felhívja a figyelmet arra, hogy mivel később ez az értékhatár a pénzromlás folytán elenyészett, a kincstár utóbb az egyharmad rész erejéig minden esetben részesült a kincsből.⁵

Mivel a kincstalálás tárgya csak ingóság lehet, témánkhoz csak közvetetten kapcsolódva, de érdemes utalnunk a műemlékek fenntartásáról szóló 1881. évi XXIX. törvénycikkre, melynek értelmében „műemlék elnevezés alatt értetik a földben vagy a földszinén lévő minden olyan építmény és tartozéka, mely történeti- vagy művészeti emlék becsével bír” (1. §). A törvénycikk 2. §-a szerint az ilyen építmény felfedezője azt az „építmény helyének községi előljáráóságánál” azonnal bejelenteni volt köteles. A fenntartandónak minősített műemlék esetén kisajátítási eljárást kellett lefolytatni (10. §), mindazonáltal a 14. § alapján „a kisajátítandó műemlék kártalanítandó értékének birói becslése alkalmával annak történeti vagy művészeti becse tekintetbe nem vétethetik”.

Mint már utaltunk rá, régebbi magánjogunk a kincset megtaláló személynek általában a kincs harmadrészét juttatta. E tekintetben hivatkozhatunk a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéseiről szóló 1929. évi XI. törvénycikkre, amely meglehetősen részletes szabályozást nyújtott a régészeti, történeti, antropológiai, földtani és őslénytani emlékek felkutatása eredményeként előkerülő vagy egyébként talált dolgokra vonatkozóan (18. §). Az ilyen, közgyűjteményben elhelyezésre alkalmas, ásatás révén előkerült vagy egyébként talált ingóság a közigazgatási hatóság útján lefoglalható és megváltható volt (21. §). Az ingóság a lefoglalással az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsa által kijelölt közgyűjteménynek, az ásató intézetnek (intézeteknek), ill. az ásató hazai közgyűjteménynek a tulajdonába került. A találót és a „rejtő dolog” tulajdonosát kártalanításként egyenlő arányban a lelet értékének kétharmada illette meg; ehhez képest azonban csak a rejtő dolog tulajdonosát illette kártalanításként a lelet értékének egyharmada, amennyiben a földtulajdonossal az ásatás megkezdése előtt más megállapodás nem jött létre. Ha pedig az ingóságot a Tanács nem váltotta meg, úgy annak tulajdonjogát felerészben a találó, felerészben pedig a rejtő dolog tulajdonosa szerezte meg.

Rövidebben összefoglalva e tc. itt csak kivonatosan idézett rendelkezéseit: a lelet értékének egyharmada a kincstáré, egyharmada a találóé, egyharmada pedig a kincset rejtő ingatlan tulajdonosáé.

Az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat (a továbbiakban: Mtj.) 588. szakasza azonban a hármasság megosztás elvetése mellett a „felerészt” emelte volna törvényerőre.⁶ A törvényt sosem lett javaslat 588. §-a kincsnek az elásott, befalazott vagy más módon elrejtett olyan drágaságot, régiséget vagy egyéb értéktárgyat tekintette, amelyről a körülményeknél fogva meg lehet állapítani, hogy hosszú idő óta volt elrejtve, és emiatt tulajdonosát többé kipuhatolni nem lehet. Az Mtj. hivatkozott szakasza a hadrianusi-iustinianusi szabályozás alap gondolatát kívánta

² KOLOSVÁRY: *id. m.* 242; VISKY K.: *Kincs és kincstalálás*, Jogtudományi Közlöny 37 (1982), 128.

³ KOLOSVÁRY: *id. m.* 243.

⁴ VISKY: *id. m.* 128.

⁵ VISKY: *id. m.* 128.

⁶ Vö. újabban DELI G.: *A jó erkölcsökről*, Bp. 2013, 45²¹⁸.

intézményesíteni, miszerint eltérő törvényi rendelkezés hiányában a kincset felerészben a találonak, felerészben pedig azon dolog tulajdonosának kívánta juttatni, amelyben a kincs el volt rejtve. Az 589. § értelmében a találó a kincstalálást a lényeges körülmények közlésével a hatóságnak haladéktalanul bejelenteni tartozik. A bejelentésre nézve az Mtj. 589. §-a konkrét határidőket is megállapít: a kincstalálás tényét a találástól számított nyolc napon belül, ha pedig a kincs keresését a hatóságnak előre bejelentették, úgy a találástól számított harminc napon belül be kell jelenteni a hatóságnak. Ha a bejelentésre nem kerülne sor, az Mtj. a kincset az államkincstárnak kívánta juttatni; vagyis ez esetben a találó nem kapott volna a kincsből részesedést; a kincset rejtő dolog tulajdonosa azonban a kincsből az őt illető felerészt megtartja, ha a találást az arról való tudomásszerzésétől számított nyolc napon belül a hatóságnak bejelenti. A posztklasszikus római jog (nyilván közvetett) hatását tükrözi az 591. §, amely szerint viszont, aki idegen dologban a tulajdonos engedélye nélkül kutatna kincs után, az általa megtalált kincseknek a felét nem szerzi meg; ez a felerész arra a községre száll, amelynek területén a kincset megtalálták. Ezeket a szabályokat egészítette volna ki az 592. § rendelkezése, amely szerint, ha a talált kincs olyan régiség, történelmi emlék vagy egyéb olyan tárgy, amelyre az államnak vagy másnak megváltási joga van, és a jogosult ezzel a jogával él, a találó és a tulajdonos a megváltási áron osztozott volna.

Az Mtj. által javasolt megoldás tehát sokkal közelebb áll a római joghoz, mint akár régebbi magánjogunk, akár az 1959-es Ptk. kincstalálásra vonatkozó szabályai. Mivel azonban az Mtj. törvényerőre sosem emelkedett, a kincstalálásra vonatkozóan továbbra is a régebbi szabályok érvényesültek, kiegészülve az 1929. évi XI. törvénycikk fentebb már említett rendelkezéseivel.⁷

3. A kincsen történő tulajdonszerzés az 1959. évi Ptk. rendelkezései szerint

Az 1959. évi Ptk. eltörölte a korábbi magánjogunk által ismert arányokon alapuló részesedést, és e helyett ún. találói díjat vezetett be a kincsleletre vonatkozó szabályok körében. E szabályok megalkotásában bizonyára a szocialista jog államközpontú felfogása is szerepet játszhatott.

Az 1959. évi Ptk. 132. § (1) bekezdésének a kincsre vonatkozó meghatározásában ugyanakkor kimutatható a római jog hatása is, hiszen a Ptk. a kincset olyan „értékes dologként” határozza meg, „amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga egyébként is feledésbe ment”.

A szabályozás alap gondolata azonban több lényeges ponton is eltér attól, amit a hadrianusi-iustinianusi rezsim vizsgálata során konstatálhatunk. A 132. § (1) bekezdése értelmében a találó a kincset köteles az államnak felajánlani; a (2) bekezdés szerint a találó csak akkor szerez a kincsen tulajdont, ha az állam a dologra nem tart igényt; amennyiben az állam a dologra igényt tart, a találó a dolog értékéhez mérten megfelelő díjra jogosult. Nem „méltányos összegű találódíjról” van tehát szó, mint a közönséges találás esetében (130. §), hanem ennél adott esetben lényegesen jelentősebb mértékű, a dolog értékéhez mérten megfelelő díjról. A Legfelsőbb Bíróság egy 1995-ben hozott ítéletében a találói díj mértékének kérdésében foglalt állást kiemelkedő muzeális értékű kincslelet esetén, és megállapította, hogy a 20 millió forint értéket képviselő lelet után 2 600 000 forintos találói díj indokolt.⁸

Amennyiben a kincslelet muzeális vagy műemléki értékű, annak tulajdonjoga az államot illeti meg (132. § [3] bek. 1. mondat), összhangban a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 1997. évi CXL. törvény 7. §-ának szövegében

⁷ VISKY: *id. m.* 128.

⁸ Legfelsőbb Bíróság Pfv. I. 20 581/1995/8.

foglalt ünnepélyes megfogalmazással is, miszerint „a kulturális javak a nemzet egészének közös szellemi értékei”. A törvény 1. sz. mellékletének sz) pontja szerint kulturális javaknak minősülnek az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai — az ingatlanok kivételével —, valamint a művészeti alkotások. Ugyanezt a meghatározást veszi át a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. §-ának 4. pontja is a kulturális javak meghatározása tekintetében.⁹

Az 1959. évi Ptk. egyik utolsó kommentárja rámutat arra, hogy e szabályozás révén „a tényállás nem a találishoz, hanem a gazdátlan javak elsajátításához áll közel, azzal, hogy a találó valójában az állam részére szerez új tulajdonjogot”.¹⁰ Valóban, a találás tárgya olyan dolog, amely a Ptk. 129. § (1) bekezdése értelmében „feltehetően más tulajdonában” van, a kincs viszont jogi helyzetét tekintve inkább a gazdátlan dolgokhoz áll közel, de azért mégsem tekinthető annak. Ennek kapcsán felhívjuk a figyelmet arra, hogy a kincs nem uratlan dolog, elvileg lehet ugyanis tulajdonosa, pl. az elrejtő örököse, de mivel már az elrejtő személye is ismeretlen, úgy annak örököse is ismeretlen. Az, hogy a tulajdonjog feledésbe ment, nem jelenti azt, hogy a kincsnek elvileg ne volna tulajdonosa, csak arról van szó, hogy az ő kiléte többé már nem deríthető ki. A kincsen történő tulajdonszerzésre vonatkozó önálló szabályrendszer intézményesítésének oka tehát lényegében az itt kifejtett praktikus megfontolás: a tulajdonos személyének kiderítése lehetetlen vagy alig volna lehetséges. Tkp. egyfajta *fi c i ó* ról is lehet beszélni: tudjuk ugyan, hogy a kincsnek elvileg van (vagy lehet) tulajdonosa, mégis úgy tekintünk rá, mintha nem lenne. A magyar jog kincsfogalmának és a kincsen történő tulajdonszerzés dogmatikai „hovatartozásának” vizsgálata során tehát tkp. ugyanazok a problémák vetődnek fel, mint amelyek a római jogra nézve, a kincstre vonatkozó paulusi definíció elemzése kapcsán is fölvetődnek. A kincset ugyanis a római jogra nézve nem lehet „tulajdonképpen értelemben” uratlan dolognak tekinteni, és ezzel közönséges *occupatio* tárgyává tenni. Ahogy viszont a római jogi *occupatio* és kincstalálás határmezsgyéje is bizonytalan, úgy a magyar jog kincseletre vonatkozó szabályainak tükrében a magyar polgári jog kontextusában is némiképp bizonytalan a kincs jogi sorsa, ill. az azon történő tulajdonszerzés dogmatikai „hovatartozása”.

Az 1959. évi Ptk.-ban foglalt szabályozás tehát jól láthatóan jelentős részben más elvi alapokon áll, mint a nyugat-európai polgári törvénykönyvek többségének kincstalálásra vonatkozó szabályozásai.

A római jogi hatás csak a következő aspektusokra tekintettel mutatható ki:

— a kincs magyar polgári törvénykönyvbeli meghatározásában a paulusi definíció hatása tükröződik;

— a kincs nem közönséges uratlan dolog sem a klasszikus-iustinianusi jogban, sem pedig a magyar jogban;

— ebből fakadóan pedig a kincs a római jog és a magyar jog szerint sem közönséges *occupatio*, hanem egy attól független tulajdoni szerzősmód tárgya, hiszen a kincs megszerzéséhez elegendő a kincstre való rábukkanás, akár annak megpillantása, és a kincsen való tulajdonszerzésnek — az *occupatio*val szemben — nem tényállási eleme a birtokszerzés, csak a találás.

4. A 2013-as Ptk. kincstalálásra vonatkozó szabályai és azok rövid értékelése

⁹ Vö. újabban SÁNDOR I., in: Osztovits A. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*, Bp. 2014, II, 580.

¹⁰ OSZTOVITS A. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata*, I, Bp. 2011, 388.

Az 1959. évi Ptk. kincstalálásra vonatkozó szabályaiban azonban egyebekben nem mutatható ki a Hadrianustól származó szabályozás hatása, és minden jel arra mutat, hogy e tekintetben a jövőben sem várható változás. A Vékás Lajos akadémikus által szerkesztett *Szakértői Javaslat „Kincstalálás”* c. 4:77. §-a ugyanis az 1959. évi Ptk. szabályaihoz képest változatlan formában kívánta szabályozni a kincstalálás kérdéskörét,¹¹ és ugyanez a helyzet a T/7971. sz., a Kormány által a Parlamentnek 2012 júliusában benyújtott Ptk.-javaslatot, valamint az új, 2014. március 15-étől hatályos Polgári Törvénykönyvet (2013. évi V. törvény 5:64. § [1]—[3])¹² illetően is. Miként arra a kódex Vékás Lajos és Gárdos Péter által szerkesztett kommentárja rámutat, a Ptk. abból indul ki, hogy ez a tulajdonszerzési forma az állami tulajdon különös esete, ahol a felajánlott dolgot a szabályozás már eleve az államot illető tulajdonként tételezi. Valójában tehát „ez a helyzet az állami tulajdon keletkezésének egyik forrása”.¹³

Ez a meglehetősen közjogi szabályozás az állam főszabálykenti tulajdonszerzése miatt nem illeszkedik bele az általában a hadrianusi-iustinianusi szabályokat tovább éltető, számos országban érvényesülő, majdnem kétezer éves, a kincstalálásra vonatkozó általános szabályozási trendbe.¹⁴ E megállapításunk persze nem jelent negatív értékítéletet, sőt. A magyar jog több mint fél évszázaddal ezelőtt intézményesített megoldása a jelenkor igényeinek is megfelel — nem csak a szocialista jogfelfogás kétségtelen továbbélését tükrözi e tekintetben, hanem nagyon is modernnek, a kincstalálás osztársadalmi jelentőségére, ill. a kincseknek a jövő generációk számára való megőrzésére tekintettel is indokoltnak tekinthető, megállja a helyét manapság is; jó példája annak, hogy a szocialista jog korábbi megoldásai nem feltétlenül elvetendőek, ha azok jól beváltak, és a jelenlegi társadalmi-gazdasági rendben is működőképeseek.

---

¹¹ VÉKÁS L. (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, Bp. 2008, 641. A mértékadó, legújabb magyar dologi jogi tankönyv (MENYHÁRD A.: *Dologi jog*, Bp. 2007, 258sk.) szintén kritika és kommentár nélkül ismerteti a „kincsleltre” vonatkozó hazai jogi szabályozást.

¹² „(1) Ha valaki olyan értékes dolgot talált, amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga egyébként feledésbe ment, köteles azt az államnak felajánlani.

(2) Ha az állam a dologra nem tart igényt, annak tulajdonát a találó szerzi meg; ellenkező esetben a találó a dolog értékéhez mérten megfelelő díjra jogosult.

(3) Ha az (1) bekezdésben megjelölt talált tárgy a védett kulturális javak körébe tartozik, annak tulajdonjoga az államot illeti meg.”

¹³ Ld. VÉKÁS L.—GÁRDOS P. (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, Bp. 2013, 404. — Az új Ptk. kincstalálásra vonatkozó szabályaira nézve ld. újabban SÁNDOR: *id. m.* 579sk., aki rámutat arra (*id. m.* 580), hogy — a kulturális örökség védelméről szóló, fentebb már hivatkozott törvény rendelkezéseire figyelemmel — a talált kincs várhatóan nem tartozik az eredendően védett kulturális javak kategóriája alá, mivel azt nem őrzik muzeális intézményben, levéltárban vagy közgyűjteményben, könyvtárban. Ilyen esetben a törvényben meghatározottak szerint kell lefolytatni a védetté nyilvánítást, amely eljárás befejezéséig ideiglenesen is védetté lehet nyilvánítani az adott dolgot.

¹⁴ Ehhez képest eltérő következtetésre jutott azonban a kincstalálásra vonatkozó magyar jogi rezsím értékelése kapcsán — a fenti megfontolásokat figyelembe véve — VISKY: *id. m.* 129, aki azt hangsúlyozta, hogy „a kincs fogalma modern polgári jogunkban nagyban-egészben megegyezik azzal, ahogyan az a római világban kialakult”.